

Др Владимир Вучковић*

Академија за националну безбедност, Београд

ЛОНДОНСКА КОНФЕРЕНЦИЈА, СТВРАЊЕ АЛБАНСКЕ ДРЖАВЕ 1912. ГОДИНЕ И ОДНОСИ БАЛКАНСКИХ САВЕЗНИКА

Апстракт: После Првог балканског рата одржане су две конференције у Лондону – Балканска и Амбасадорска конференција. Осим утврђивања мира између балканских савезника и Турске, разматране су и нове границе на простору некадашње Европске Турске који су ослободиле државе Балканског савеза (Србија, Бугарска, Грчка, Црна Гора). Балканске државе су прошириле своје територије, али је образована и једна нова творевина – Албанија и то на инсистирање Аустроугарске, при чему Русија као тадашња заштитница Србије није била против стварања те нове државе. На такав начин, поништен је један од главних ратних циљева Србије – излазак на Јадранско море. Све то утицало је на додатно компликовање односа међу дотадашњим балканским савезницима, што је имало за последицу избијање Другог балканског рата.

Кључне речи: Први балкански рат, Конференција, Лондон, Србија, Аустроугарска, мир, граница, територија, Русија.

*

Први балкански рат је по свом значају и последицама превазишао сва очекивања и процене великих европских сила. У почетку је схваћен као неозбиљна, можда и промашена акција руске дипломатије која је удруженим снагама малих балканских држава покушала да ослаби Османско царство и оствари своје геополитичке интересе у том делу Европе. Други циљ Русије био је да преко таквог Балканског савеза спречи ширење Аустроугарске према југу. Реални успеси, превасходно српске и бугарске војске допринели да се рат схвати у својој потпуној озбиљности и то као појава нове могућности за решавање вечито компликованог Источног питања. Силом таквих промењених прилика, политичка ситуација у Европи је почела да се мења, прилично узбуркана таквим догађајима на Балкану.

* matinski.l@gmail.com

На нову политичку стварност почели су да утичу пробуђени интереси европских сила. Колико је то било озбиљно и колико се далеко ишло, сведочи и једна кратка депеша упућена Николи Пашићу, председнику Владе Краљевине Србије од стране српског посланика из Беча: „Држава Јужних Словена је најозбиљнија брига Двојне монархије.“¹

То је указивало да је највећа опасност претила од пробуђених страхова Аустроугарске која је стално зазирала од уједињења словенских народа на Балкану у велику државу. Бечка влада је само из тог разлога одбила предлог француског министра иностраних послова Поенкареа од 30. октобра 1912. године о колективној изјави Европе о територијалној незаинтересованости на Балкану.²

Такав став Европе најмање је одговарао Аустроугарској која је у јачању и ширењу Србије под покровитељством Русије видела највећу опасност по своје интересе. Због тога је требало што више сузбити Србију, смањити јој територију и до крајњих граница умањити њене војничке успехе.

Аустроугарска је исказивала посебно незадовољство исходом Балканског рата, пошто је очекивала победу Турске. Њени високи војни представници су војске балканских савезника сматрали slabим и неспособним за било какав већи ратни успех. Због тога је Двојна монархија на почетку рата прогласила неутралност, дубоко уверена да ће војска Османског царства брзо и лако добити рат. Од самог почетка сукоба ситуација на терену одвијала се супротно таквим проценама и очекивањима. Озбиљан шок у Бечу изазвале су сјајне победе српске војске и њени значајни ратни успеси, што је било у потпуној супротности са интересима Аустроугарске на Балкану. У Бечу је то схваћено као опасност од појачаног руског присуства и утицаја. Све то изгледало је као почетак формирања снажне и моћне словенске државе као продужене руке Царевине Русије. Због тога Аустроугарска није губила време већ је отпочела са припремама за догађаје који ће уследити после завршетка рата, а посебно након све изгледнијег пораза Турске. Припреме су се односиле на активно учешће у креирању нове политичке стварности на Балкану. Такви догађаји уследили су веома брзо – Порта је већ почетком новембра 1912. године затражила од Немачке, Енглеске и Француске посредовање за примирје са балканским државицама. Турску су на то натерали озбиљни порази у рату. Примирје је потписано 3. децембра 1912. године, када је донета одлука о сазивању Конференције мира у Лондону.

Крајњи циљ великих европских сила био је да на Конференцији заштите сопствене интересе и реше или макар умање међусобне поприлично сложене неспоразуме. Требало је смирити и ратне операције како се не би прошириле

¹ Архив Србије, Министарство иностраних дела, Политичко одељење, р. 391,392 393, VII/640 - 1912. (У даљем тексту: АС, МИД, ПО).

² Ђорђе Јелинић, *Нова Србија и Југославија*, Београд 1923, 298.

на остатак Европе. Оно што је било главно је пораз Турске, који је значио и нову мапу Балкана и тог дела Европе. Едвард Греј, енглески министар спољних послова предложио је одржавање миривне конференције зараћених страна у Лондону, али упоредо са тим и Амбасадорску конференцију, што је значило да велике силе нису хтеле да ризикују никакву непредвидиву ситуацију.

Ни овога пута европске силе нису допуштале да се балкански проблеми решавају без њих. Циљ је био избегавање непосредних разговора зараћених страна и омогућавање великим силама да изнесу своје захтеве, као и пружање прилике балканским савезницима да кроз конференцију лакше прихвате ново стање.³

Свима је било јасно да је Балкански рат донео потпуно ново стање које је требало уредити и то у складу са интересима великих сила.

Обе конференције (Балканска и Амбасадорска) отпочеле су са радом 16. децембра 1912. године. Едвард Греј и остали представници британске дипломатије су били на становишту да је за успех Конференције најважније усклађивање и што значајније приближавање интереса Аустроугарске и Русије. Због тога је Греј формулисао само три важна питања – стварање Албаније, излазак Србије на Јадранско море и острва Егејског архипелага. Питање Цариграда није требало отворати јер Бугари нису успели да га освоје, а силе су се сложиле да остане Турској.⁴

На такав начин, отпочео је тихи дипломатски рат за утицај на простору Европске Турске који је ослобођен од стране балканских држава.

Представници аустроугарске дипломатије јасно су условили учешће на Конференцији стварањем албанске државе и непризнавање Србији никакве луке на Јадранском мору. Одмах су ставили до знања да би такво решење донело нове околности на Балкану, а посебно их је бринуло присуство Русије на том простору коју су поистовећивали са интересима Србије. Министар спољних послова Аустроугарске, Бертхолд је ово изнео као предуслов за учешће на Конференцији. Изненађење за Србију било је понашање руске дипломатије на челу са министром Сергејем Сазоновим која је одмах прихватио аустроугарске предлоге и имао потпуно мирно држање без икаквих узбуђења поводом тога. Едвард Греј је покушао да ублажи аустроугарске захтеве и за то се залагао више од Сазонова. Да ће у Лондону бити донете важне и кључне одлуке за Балкан, могло се закључити из изјаве немачког министра који је Лондонску конференцију назвао „музиком будућности“.⁵

³ Димитрије Ђорђевић, *Излазак Србије на Јадранско море и Конференција амбасадора у Лондону 1912*, Београд 1956, 112.

⁴ *Исто*, 114-115.

⁵ *Исто*, 117.

Најозбиљнија бојазан аустроугарске дипломатије односио се на чињеницу да би српска лука на Јадрану лако могла постати руска база, због чега су аустријски генерали и запретили ратом Србији. То је покренуло ратну грозницу у Петрограду, па је Сазонов подржао очување Албаније. Цар Николај II Романов, који је тада боравио у Спали са болесним сином изјаснио се против независне Албаније, али је став Сазонова однео превагу.⁶

Понашање Аустроугарске на Конференцији није представљало никакву новину за добре познаваоце тадашњих политичких прилика у Европи. Двојна монархија је још крајем 19. века отпочела са пропагандом на простору који ће постати албанска држава. Циљна група су били образовани Албанци код којих је различитим средствима настојала да стекне симпатије, како би их касније искористила и за више политичке циљеве. Подстицала је бржи национални развој Албанаца, стално наводећи пример Босне и Херцеговине која је у релативно мало година под Аустроугарском достигла врхунац, са односом поштовања према муслиманском становништву. Такође, Аустроугарска је ширила идеју о постојању несумњиво подударних интереса обе стране.⁷

Све то се очигледно односило на снажно супротстављање интересима Краљевине Србије и Царевине Русије. Највеће узнемирење за Берлин и Беч у том периоду представљао је руски Велики програм обнове наоружања и војске. По Програму, убрзано су модернизоване руске оружане снаге, градиле су се нове стратешке пруге које би до 1917. године омогућиле Русији да за осамнаест дана мобилише сто дивизија. Посматрајући стварање нове, моћне руске армије, немачки генерали су закључили да је боље што пре ући у рат, него чекати да Руси буду спремни. У Петрограду је то било познато, због чега је постојало извесно узнемирење дешавањима на Балкану. О томе најбоље сведочи реченица цара Николаја II Романова: „Боже сачувај, ако не будемо у стању да угасимо балкански пожар“.⁸

*

Влада Краљевине Србије настојала је да што спремније наступи на Конференцији у одбрани својих интереса и ратних тековина. Војне победе биле су изузетне и задивиле су чак и непријатеље и то је све требало довршити и потврдити на предстојећим мировним конференцијама. Ослобођење великог простора, скоро целе Старе Србије и дела праве Македоније изненадило је многе у Европи.

⁶ Сајмон Сибаг Монтефјоре, *Романови 1613-1918*, Evro Book, Београд, 2016, 689.

⁷ Теодора Толева., *Утицај Аустроугарске империје на стварање албанске нације – 1896-1908*, Филип Вишњић, Институт за европске студије, Београд 2018, 512.

⁸ С. С. Монтефјоре, *нав. дело*, 687.

Због свега тога, пред Владом Краљевине Србије није био лак задатак. Никола Пашић је настојао да одбрани све што је ослобођено, надао се и очекивао потврду ратних успеха. Није било дилеме о томе да ће главни противник, Аустроугарска ићи до краја, не избегавајући чак ни рат на Балкану. Оно што је представнике Владе Краљевине Србије изненадило било је неочекивано ускраћивање подршке Русије за остваривање кључних интереса Србије. Пашић је доспео у незавидну ситуацију, пошто је Русија била једини његов заштитник. У почетку, Конференција је Пашићу чак и одговарала јер је значила попуштање одлукама које је доносила Европа, а не попуштање под притиском Аустроугарске. Никола Пашић је био упознат да ће амбасадори ускратити Србији кључни ратни циљ - излаз на Јадранско море, па је на Конференцију упутио Стојана Новаковића. Рачунао је да са њим подели одговорност, али и да добије подршку његове Напредне странке. Српску делегацију чинила су још и два радикала: Миленко Веснић, посланик у Паризу и Андра Николић. Пашићева идеја је била да напредњака Новаковића ипак окружи са два радикала. На челу грчке делегације је био Венизелос, Стојан Данев је водио бугарску, а Мијушковић црногорску делегацију. Порту је представљао Решид паша. Стојан Новаковић је добио упутства да што дуже истиче српске захтеве, све док силе не одлуче супротно. Ако Србија буде одгурнута од Јадрана, требало је тражити накнаде на другој страни, у Македонији, где је постигнут споразум са Бугарском. Границе нове Албаније требало је гурнути што више на запад.

Пашић је као и до тада у сличним ситуацијама, наступао у договору са представницима Царевине Русије. Његова идеја је била да се сачува Јадранско приморје као најважнији ратни циљ Србије на које је српска војска изашла без икаквог отпора. Краљевина Србија је послала војне јединице на Јадранску обалу у договору са руском дипломатијом, чији су представници обећали да ће се залагати за стварање што мање албанске државе. Нератов, заступник руског министра иностраних дела је српском посланику у Петрограду само разочарано константовао да је створена много већа Албанија. Додао је и да је „Аустроугарска реализовала своју идеју стварања једне државе која никад није постојала, састављене од разбојничких племена за шта је Србија жртвовала животне интересе изласка на море.“⁹

Слично Србији, Бугарска је у Лондону такође настојала да оствари свој максимални програм, али на другачији начин. Данев је чак аустроугарском амбасадору у Лондону кришом предао један мемоар о границама Албаније у коме је стајало да Србији не смеју припасти Скадар и Ђаковица, а да

⁹ АС, МИД, ПО, р. 405, XVI/750 – 1912.

Бугарима морају припасти Дебар, Струга и Охрид. Данев је тражио још и Солун, као и заједничку границу између Бугарске и Албаније на југу.¹⁰

Више него јасно било је да су аустроугарски интереси на Балкану приоритет на Лондонској конференцији и да ће у великој мери бити и остварени. Србија је била у прилично тешком положају јер је доведен у питање њен главни ратни циљ изласка на море. По ономо што се могло чути од савезничке руске дипломатије тај циљ није могао да се одбрани од Аустроугарске.

Ни остале државе Балканског савеза нису мировале.

Бугарска делегација је бескомпромисно покушавала да извуче што више, па је Данев донео географску карту на којој су били извучени бугарски захтеви према Турској.¹¹

Црногорска делегација је имала налог да се залаже да Пљевља и Баковица припадну Црној Гори, али и да не одустају од Скадра и Медове.

Турци су, иако поражена страна такође имали сопствене захтеве, тражили су Једрене, Кирк Килис, велики део Тракије и острва у суседству Дарданела. Да би сачувала Албанију и Македонију, Порта им је сада давала статус аутономне покрајине под турским суверенитетом. Аустроугарска није пристајала на овакве предлоге Турске. Министар Бертхолд је изјавио Јовану Јовановићу, српском посланику у Бечу „да аутономија Албаније и Македоније сада не долази у обзир и да је то могло бити само да су ове покрајине остале у саставу Турске.“¹²

Стојан Новаковић је 10. децембра 1912. године, као заједнички представник победничких балканских држава прочитао захтеве према Турској. Порта је по њима требало да уступи све поседе у Европи до линије Мидија-Родосто, што би била граница између Бугарске и Турске, затим да уступи сва острва у Егејском мору и да се одрекне свих права над острвом Крит. Турци су бранили западну границу и одбијали да уступе Једрене. Бугарски захтеви изазвали су огромно незадовољство Русије. Бугари су због тога одлучили да у Петроград пошаљу Данева и генерала Ратка Димитријева са циљем да убеди Русе да Бугарска нема претензија на Цариград и Мореузе, а да је захтевање Родоста само тактичке природе јер се Бугарска задовољавала линијом Мидија – Енос. То је била само једна страна бугарске политике на Конференцији у Лондону. Део бугарских политичара, војске и јавног мишљења оптуживали су Русију да им не дозвољава довођење војничке победе до логичног краја. Русија је због тога све више добијала утисак да Бугарска води дволичну политику и да је неискрена.¹³

¹⁰ АС, МИД, ПО, р. 405, XVI/750 - 1912.

¹¹ Илија Пржић, *Спољашња политика Србије*, Београд 1939, 154.

¹² АС, МИД, ПО, р. 391-392-393, VII/750 – 1912.

¹³ Коста Тодоров, *Политичка историја савремене Бугарске*, Београд 1935, 198-199.

Бугарски краљ Фердинанд и Врховна команда тражили су границу са Турском на линији Мидија-Родосто, приликом чега су испољавали претензије на Мраморно море и дошли у сукоб са вековним руским тежњама. Наредба Фердинанда да се на Конференцији истакну максимални захтеви охладиле су према Бугарској и остале пријатељски расположене велике силе. Као неозбиљан, окарактерисан је захтев Фердинанда да добије острво Тасос. Да је Бугарска водила двоструку игру видело се и по томе што је осим званичне делегације у Лондону, имала и једни незваничну - послала је Константина Калчова у Цариград да преговара са Турцима, што је изазвало чуђење, посебно у Петрограду, Лондону и Паризу. Тако је на једној страни био председник Владе Иван Гешов који је ишао уз Русију и балканске савезнике, а на другој краљ Фердинанд са агресивним војним круговима које је представљао генерал Михајло Савов. Стојан Данев, представник на Конференцији у Лондону био је на страни краљеве империјалистичко-војне струје која је хтела цео Балкан за себе. Данев је уверавао Бертхолда да ће напустити Србију чим се закључи мир, сукобио се са Венизелосом, у разговору са Јонескуом држао се агресивно и непристојно. Због оваквог држања Данев је прозван „бугарски Бизмарк“, што је годило његовој сујети.¹⁴

*

На Конференцији амбасадора у Лондону, интересе Србије бранила је Царевина Русија, чију је политику водио министар спољних послова Сазонов, а непосредно је у Лондону спроводио амбасадор Бенкендорф. Овај Рус немачког порекла, ублажавао је што је више могао расправу са аустријским колегом, амбасадором Менсдорфом. Сазонов је сматрао да иницијативу треба препустити Аустроугарској, а да не би дошао у сукоб са аустроугарским интересима, сматрао је да најпре треба покренути питање Албаније и њених граница. На такав начин решило би се и питање српског излаза на море, а да се уопште и не износи. Већ на првом састанку, 17. децембра 1912. године, амбасадори су постигли сагласност у вези Албаније - аутономна Албанија, гарантована и контролисана искључиво од стране шест сила под суверенитетом или сизерентством султана. Подразумевало се да ће из управе нове државе бити искључен сваки турски елемент, док се најтежа тачка односила на границе Албаније. Руски представник Бенкендорф изнео је предлог да границе аутономне Албаније и Црне Горе на северу буду суседне, што је искључивало сваку дискусију о српском непосредном изласку на море. Аустријски представник просто није могао

¹⁴ Димитрије Ђорђевић, *Излазак Србије на Јадранско море и Конференција амбасадора у Лондону 1912*, Београд 1956, 126-127.

да верује да чује овакав предлог, који је одмах и усвојен и тиме је питање српског излаза на море било решено. Постигнута је сагласност да се Србији одреди једна трговачка лука на албанској територији, слободна и неутрална. Србија би добила везу са луком преко неутралне железнице под европском контролом и стражом међународне жандармерије. После оваквих одлука, Поенкаре је изјавио: „У крајњој линији, Србија је платила главни рачун“.¹⁵

Аустроугарска је на Конференцији пружала подршку Турској, због чега су преговори напредовали веома споро. Бечка дипломатија је на такав начин покушавала да оствари што шири круг својих интереса. Према Србији је имала отворено непријатељски став. Због такве подршке, Турци нису уступали Једрене и Егејска острва балканским савезницима. Бугарска је и даље инсистирала на Једрену, иако то утврђење није било ни ослобођено. Такође су и даље тражили границу са Турском која је саопштена одмах на почетку Конференције. Преговори о миру су обустављени 6. јануара 1913. године, а ситуација се додатно компликовала, пошто су Младотурци 23. јануара 1913. године, извршили преврат у Цариграду и образовали нову владу. Стојан Новаковић је из Лондона о томе одмах обавестио Пашића, са напоменом „да су у Цариграду поново дошли на владу Младотурци са Шефкет пашом као великим везиром због чега питања мира и разграничења могу бити одложена.“¹⁶

Овај догађај није био једино изненађење. Ситуација на терену се поново усложњавала, чак су обновљене и борбе на Тракијском ратишту јер је примирје од 20. јануара истекло. Уз подршку из Беча, Турци су напали Бугаре код Чаталце, али су претрпели пораз. Други напад Турака био је код Булаира 26. јануара 1913. године, који такође није успео. Остајало је само утврђено Једрене и Бугари нису могли сами да га освоје. Тим поводом, Коста Тодоров каже да је због вечитог песимизма бугарске Врховне команде затражена помоћ од Србије од две дивизије и тешке опсадне артиљерије.¹⁷

Заузимањем Једрена од стране заједничке српско-бугарске војске, турска влада је пристала на продужење преговора о миру и они су поново почели у Лондону 4. априла 1913. године. Турци су прихватили савет Русије да пристану на границу са Бугарском по линији Енос-Мидија, док је Конференцији у Лондону остављено да реши питање Егејских острва и материјалне одштете коју су Турци имали да плате савезницима. Порта је на европском тлу морала да уступи територију од пруге Енос на Егејском мору до Мидије на Црном мору. Велике силе су преузеле обавезу да одреде границе Албаније и уреде питања која се тичу нове државне творевине. Турска се одрекла суверенитета и над острвом Крит, а велике

¹⁵ Исто, 132-134.

¹⁶ АС, МИД, ПО, р. 393, VIII/94 - 1913.

¹⁷ К. Тодоров, *нав. дело*, 200-202.

силе су преузеле обавезу да уреде положај осталих отоманских острва на Егејском мору.¹⁸

Прелиминарни мир био је потписан 18. маја, али је по решењу Амбасадорске конференције у Лондону одлучено да се у Паризу састане посебна међународна финансијска комисија са циљем уређења свих економско-финансијских и трговинских односа после Балканског рата. Бугарска делегација се издвојила и изјавила да је готова да потпише мир без осталих савезника. Грци и Срби нису могли то одмах да учине због питања о острвима и границе у Албанији. Када је Амбасадорска конференција у Лондону одлучила да ће балкански делегати на Париској конференцији за регулисање финансијских односа са Турском имати само саветодавни, а не решавајући глас, Бугари су пожурили да се солидаришу са Србима и Грцима и не потпишу мир.¹⁹

У Краљевини Србији су одлуке Лондонске конференције различито прихваћене, али су преовладава два мишљења. Званични државни органи прихватили су одлуке као нужно зло, објашњавајући да је то само привременог карактера. Са друге стране, могла су се чути и мишљења да су Никола Пашић и српска дипломатија лако изгубили тешко стечене ратне тековине.

Главном објашњење владине политике на Лондонској конференцији дао је Никола Пашић у Скупштини Краљевине Србије. Почео је од тога да је одмах после освајања Јадранског приморја Аустроугарска изјавила Влади Краљевине Србије да ни у ком случају не може допустити да Србија својом територијом изађе на ово приморје. У оправдању свога захтева, Аустроугарска се позивала на принцип народности – да је Приморје арбанашка земља, да су Арбанаси балкански народ и да по принципу «Балкан – балканским народима», треба Приморје да припадне будућој Арбанији. Истакнута је опасност по аустроугарске животне интересе, пошто би Србија, изласком на Јадранско море, својом или туђом ратном флотом могла да затвори ово море. Против оваквих ставова Аустроугарске, Пашић је изнео српске аргументе: „Српска војска је ове области од Турске освојила, управо, повратила је своје области које је Турска од ње у прошлости отела. То су стара српска пристаништа која су Србији неопходна за независан политички и економски живот. Арбанаси су се борили уз турску војску, а против оних који су им слободу носили, нису тражили никакву засебну државу, пошто је никад нису имали. Пашић је на крају констатовао „да је

¹⁸ Дејан Антић, „Балкански ратови 1912/1913. године кроз призму српско-бугарских односа“, *Тематски зборник радова: Историографија и савремено друштво*, Ниш 2014, 30; Ђ. Јелинић, *нав. дело*, 301.

¹⁹ „Иностранци“ (Јовановић С.), „Мир – Српско-бугарски спор“, *Српски књижевни гласник*, књ. XXX, бр. 11, 1. јун 1913. године, Београд 1913, 869.

опасно стварати државу од племена која су у непрекидној борби између себе и која немају ниједног општег језика, ниједне опште азбуке, а још мање књижевног језика.“²⁰

Посланици владајуће Радикалне странке су подржали Пашића. Марко Трифковић је објаснио „да је српска јуначка војска имала пред собом једног непријатеља – турску војску, а српска дипломатија много непријатеља, великих, јаких и огорчених.“ Посланик опозиционе Напредне странке Павле Маринковић је сматрао да рат није био припремљен дипломатски, како је припремљен војно, што је објаснио следећим речима: „Умодосмо лепо водити рат, а не умодосмо лепо закључити мир. Боље је закључити добар мир, него водити добар рат.“ Опозиција у Скупштини није била задовољна оваквим излагањем Пашића и реакција је била прилично негативна. Стојан Рибарац је Пашићево излагање назвао „плевом од речи којима је једини смер да се забашури једна наопака и штетна политика и да се прикрије једна рђава навика“.²¹

Свим политичарима, како владајућим, тако и опозиционим било је потпуно јасно да је дипломатски пораз на Конференцији у Лондону последица у крајњем смислу чудног ангажовања руске дипломатије, под чијим је директним утицајем била Влада Краљевине Србије. Потпуно разочарење у Русију било је слично оном из 1878. године, када је створила Велику Бугарску од територија насељених српским становништвом. Опште мишљење било је не само да је руски министар спољних послова Сазонов напустио српске захтеве, већ и да је утицао и на друге силе да их напусте. Чак су и убеђени русофили, попут радикала Андре Николића били у толикој мери разочарани, да је сам Николић изјавио „да нема безусловно поверење према Русији и да се наши односи заснивају само на узajамним интересима и политичкој нужди.“ Од стране руског министра спољних послова Сазонова, дошла је сасвим супротна изјава. Он је поводом одлука Лондонске конференције изјавио „да су Срби задовољни тим одлукама и да он сам не може бити већи Србин од њих самих“!²²

*

Коначне одлуке Лондонске конференције јасно су показале да је Пашићева политика безусловног везивања за Русију била погрешна, са негативним последицама по српске државне интересе на Балкану и то за дужи временски период. Руска дипломатија је са сличном политиком

²⁰ АС, Стенографске белешке Народне скупштине Краљевине Србије, XXXI редовна седница, Београд, 15. мај 1913. године, 516-517.

²¹ АС, Стенографске белешке Народне скупштине Краљевине Србије, XXXII редовна седница, Београд, 16. мај 1913. године, 524.

²² Д. Ђорђевић, *нав. дело*, 137.

наставила и у даљим преговорима са Аустроугарском и то око спорних питања одређивања граница нове албанске државе. Ово питање такође је решено компромисом руске и аустроугарске дипломатије. Споразум о северној граници постигнут је 10. априла 1913. године у Лондону и достављен је балканским савезницима. Граница је ишла од Јадранског мора реком Бојаном према Скадарском језеру, обухватајући Скадар, док су Плав, Гусиње, Пећ, Дечане, Ђаковица, Призрен, Дебар и Охрид остали ван Албаније. Јужна албанска граница коначно је била одређена тек 11. августа 1913. године.²³

Разграничење са новом албанском државом било је предмет расправе и у Народној скупштини Краљевине Србије. Пашић је објашњавао да су разграничење са арбанашком државом узеле велике силе у своје руке. По њему, границе које су оне означиле на северу и североистоку нису ни географске ни стратегијске ни саобраћајне, већ су етнографске. Он је био против таквог решења, сматрајући да су у односу на етнографске, претежнији обзири географски, саобраћајно-привредни и стратегијски, посебно када се нова држава ствара у пределима кршним и брдовитим. Пашић о томе каже: „Мала насеља, одвојена високим, непроходним планинама од њиховог етнографског центра, а упућена географски на ближи, али туђи центар трговине, била би осуђена на вечиту муку, расељавање или изумирање јер су одвојени од стварног вековног живота и упућени преко непроходних гора да траже етнографске пијаце. За Красниће настаће вечита робија ако се одвоје од Ђаковице. То исто важи и за Љумљане ако се од Призрена, коме су географски додељени, упуте на Приморје.“²⁴

Одлуке Лондонске конференције у суштини су значиле победу аустроугарског политичког гледишта. Коначан споразум о појединостима одлука амбасадора постигнут је у Лондону 29. јула 1913. године. Коришћење и изградњу железнице требало је да предузме једно међународно друштво у коме је поред шест великих сила било предвиђено учешће Србије и Албаније. Слободна употреба железнице обезбеђена је свима, под једнаким условима. Контролу је требало да врше заступници великих сила, Србије и Албаније, по узору на Суецку конвенцију из 1888. године, а непосредан надзор изградње и обезбеђење радова албанска жандармерија.²⁵

Овакав Пашићев став није могао ништа да промени у даљем раду Конференције, која је, са краћим прекидима, трајала је све до 11. августа 1913. године. Рад је завршен незванично, Конференција одложена на неодређено време. Завршетак Лондонске конференције можда представља

²³ Исто, 142.

²⁴ АС, Стенографске белешке Народне скупштине Краљевине Србије, XXXI редовна седница, Београд, 15. мај 1913. године, 514-515.

²⁵ Д. Ђорђевић, *нав. дело*, 145.

и најобјективнију слику решавања Великог источног питања. Пошто су задовољени главни интереси великих европских сила, то питање је одложено на неодређено време, до нове прилике која би омогућила испуњење осталих њихових државних циљева.

Још једна чињеница посебно је била битна за интересе Краљевине Србије после Лондонске конференције. Током преговора о границама Албаније није био доведен у питање државни суверенитет Краљевине Србије на Косову, па чак ни на добром делу Метохије. Као спорна јављала се само територија западних делова Метохије и јужних суседних области. Веома је важно да ниједним актом није оспоравана ова територија као историјски и етнографски српска, за разлику од територије Албаније које су сматране албанском земљом.²⁶

Неостваривање главног ратног циља Краљевине Србије – излазак на Јадранско море није једина последица Лондонске конференције. За државне интересе Србије посебно је важан однос осталих балканских савезника према одлукама Лондонске конференције и то превасходно Бугарске. Одлуке Конференције нису задовољиле преамбициозне територијалне претензије Бугарске, посебно у Македонији и Егејском приморју. Бугари су тражили цео крај северно од Дојранског језера, као и половину Солунског залеђа. Тврдоглаво су тражили и Кавалу, захтевајући да се Грци на Егејском мору повуку до Орфанског залива. Аустроугарска дипломатија је бугарске захтеве према Грцима сматрала истим успехом као и одбијање Србије од Јадранског мора.²⁷ Стварање албанске државе није био једини циљ Аустроугарске после Балканског рата. Оно што је такође покушавала њена дипломатија је растурање Балканског савеза и међусобна завада дотадашњих балканских савезника. Због тога је Аустроугарска подржавала Бугарску у њеним нереалним територијалним претензијама и тежњама ка доминацији на Балкану. Главни циљ Аустроугарске односио се на потпуно истискивање, укидање или смањивање на најмању меру руског утицаја на том простору који је сматрала својом интересном сфером.

Претерани и тврдоглави ставови бугарске државне политике нису дочекани са одобравањем од стране осталих балканских савезника. То је изазвало спорове по питању разграничења у областима некадашње европске Турске. Пашић је у Скупштини објашњавао како је краљевска српска влада лојално вршила дужност, чак идеално, због чега је износио уверавања да се таква лојалност и савезност морају признати и наградити. Сматрао је да је током ратних догађаја дошло до измена најважнијих чињеница савезног уговора између Србије и Бугарске, због чега би обе

²⁶ Димитрије Богдановић, *Књига о Косову*, Београд 1985, 172.

²⁷ *Српске новине бр. 165 од 30 јула 1913. године.*

стране требало да се обавезу да ће примити као дефинитивну границу ону линију коју би арбитар (по уговору је то био руски цар) нашао да најбоље одговара правима и интересима обеју страна.²⁸

Спор између Србије и Бугарске, према Пашићу није се односио на примену и тумачење уговора, већ је суштина спора била у томе да ли уговор уопште важи? Сматрао је да су многе обавезе из уговора остале неиспуњене, да су предвиђени терети били неподнесени и да су спољни утицаји променили уговор. Пашић је наводио да је Србија имала неоспорно право на приморску територију која је за њен независни живот била од највеће важности. Али она се одрекла ових територија јер би рат с Аустроугарском и Италијом омео рат с Турском и довео у питање тековине које су балканске државе постигле као савезници. Србија је жртвовала онај крај који јој је по уговору припадао као неоспорна територија и који је она фактички освојила у интересу својих савезника. Пашићев закључак био је да су велике силе на захтев Аустроугарске одузеле Приморје од Србије и тиме збрисале ону тачку у уговору савезника по којој је Србији припадало Приморје, да би Бугарска могла добити намењене територије од Струме и Родоп до Једрена. То је, према Пашићу, била највећа и најкрупнија измена у савезном уговору, измена која је дошла непредвиђено и која се морала узети у рачун при подели ослобођене територије.²⁹

Пашић је поднео званичну ноту бугарској влади, тражећи ревизију Уговора о савезу. У акту наводи да су ратне тековине заједничке и да их треба расподелити праведно, према војној снази и поднесеним жртвама да би се Савез учврстио. Притом, тражио је од бугарске владе да се граница предвиђена у Уговору исправи у српску корист, пошто је због прилика рата Србија била принуђена да одступи од Уговора. У ноти се још каже да је Уговор прављен под претпоставкама које су биле замишљене, а стварност је показала да су оне биле неосноване и да се Уговор морао мењати и прилагођавати стварним приликама. Стварност је натоварила на Србију већи терет и жртве него што је по уговору била обавезна, због чега је српска влада желела да се постигнути успеси праведно поделе према војној снази и принетим жртвама.³⁰

Приликом обраћања бугарској влади, Пашић се позвао на одлуке Лондонске конференције којима је Србија била лишена Скадарског вилајета, односно неспорне зоне по Уговору са Бугарском. Србија је, према Пашићевом тумачењу, жртвовала неспорну територију да би сачувала себе и Бугарску рата. Штета је поднета ради општег српско-бугарског добра и

²⁸ АС, Стенографске белешке Народне скупштине Краљевине Србије, XXXI седница, Београд, 15. мај 1913. године, 516-517.

²⁹ Исто

³⁰ АС, МИД, ПО, р. 393, VIII/105 - 1913.

она је, према Пашићевом мишљењу, требало да се подели између Србије и Бугарске, односно да се Србија награди већом територијом у Македонији.³¹

Сличне аргументе Пашић је износио и у Скупштини Краљевине Србије. Као другу крупну измену у Уговору, потенцирао је продужење рата после првог примирја које се могло закључити са Турском да Бугарска није тражила Једрене и земље источно од Једрена. О томе Пашић каже: „Главни циљ рата тада је био постигнут и мир би био закључен да се Бугарска хтела одрећи Једрена и Тракије. Србија је остала лојална савезном уговору и још пет месеци са целом војском подносила жртве у људству и материјалу да би Бугарска добила Једрене и Тракију – територију на коју при склапању уговора није претендовала. При склапању уговора изјавила је да не претедује на Једрене и Тракију јер те земље спадају у област самог Цариграда и Мореуза.“³²

Пашић је сматрао да је преокрет настао кад је Србија помогла Бугарској да освоји територију источно од Једрена, чиме је Србија појачала право да увећа територију у Македонији. Као један од главних разлога, наводио је и то да је Србија сама водила рат у Македонији, а да је Бугарска у Тракији рат водила уз помоћ Србије. Пашић још каже да је Србија сама уништила турску војску на Македонском војишту, сама поднела жртве и на такав начин надокнадила војску коју је Бугарска требало по уговору да пошаље на Вардарско војиште. По мишљењу Пашића, Србија је на такав начин помогла Бугарској да на Тракијском ратишту постигне успех и према таквом стању ствари Србија је имала право на већу територију него што је предвиђено Уговором.³³

Никола Пашић је као битну чињеницу у својим објашњењима наводио да Бугарска није успела да савлада Турску на Тракијском војишту, па је била принуђена да тражи помоћ од Србије. Притом, није пропустио прилику да објасни и измену Војне конвенције до које је дошло услед споразума главних генералштабова Србије и Бугарске, за коју каже да је скроз неоснована, пошто се међународни уговори могу мењати само на начин на који су и постали. Главни генералштабови су потчињени органи врховне власти и не могу мењати међународне државне уговоре, без нарочитог и надлежног опуномоћења. Због свих ових разлога, Пашић је сматрао да српска влада има права да тражи ревизију уговора са Бугарском. Став српске владе био је да је Уговор измењен уочи и у току рата, због чега је тражила да се дотадашње измене доведу у склад са осталим обавезама, како би обе стране биле задовољне и како би Уговор о савезу и даље могао остати у важности.³⁴

³¹ АС, МИД, ПО, р. 393, VIII/106 - 1913.

³² АС, Стенографске белешке Народне скупштине Краљевине Србије, XXXI редовна седница, Београд, 15. мај 1913. године, 516-517.

³³ АС, МИД, ПО, р. 393, VIII/106 - 1913.

³⁴ АС, Стенографске белешке Народне скупштине Краљевине Србије, XXXI редовна седница, Београд, 15. мај 1913. године, 518.

Овакав став Владе Краљевине Србије на челу са Николом Пашићем указивао је да се уопште неће испоштовати обавезе које је Србија преузела из Уговора потписаног са Бугарском.

Пашић је ноту бугарској влади завршио надом „да бугарска влада дели иста осећања и да ће бити руковођена осећањем правичности у показивању добре воље како би покренуто питање Србија и Бугарска саме решиле, чиме би избегле судију који је уговором био предвиђен.“³⁵

Позивање на правичност и добру вољу у политици, а посебно на Балкану и то у односу на Бугарску са којом је Србија имала само лоша искуства, значило је само заостравање односа некадашњих савезника из Балканског савеза.

На крају, у завршној речи у Скупштини, Пашић је оптужио велике силе за негативан однос према Србији, одузимање главних ратних тековина и преусмеравање њене политике према Македонији и југу. Као доказ томе, навео је да су велике силе истакле етнографски принцип, како би одузеле Приморје од Србије, а напустила тај принцип кад је Бугарска тражила Тракију. Због тога су, по њему, велике силе таквом својом интервенцијом пореметиле основе Балканског савеза, допуштајући једној страни да добије оно што уговором није предвиђено, а противећи се другој да не добије оно што је било предвиђено.³⁶

Сопствени неуспех у вођењу спољне политике Краљевине Србије, Пашић је покушао да пребаци на велике силе које је оптуживао за лош однос према Србији. Оптужујући их за одузимање Јадранског приморја Србији, Пашић је избегао да призна погрешну политику коју је водила Влада Краљевине Србије, пошто је освајала територије у Албанији и правој Македонији (јужно од Демир Капије, докле је Стара Србија) без реалних основа да се оне и задрже. О штети која је нанета Краљевини таквом политиком у досадашњој историографији мало је писано, посебно о великим људским губицима на Скадру, Једрену и осталим војним авантурама, где је непотребно страдао велики број српских војника и то за интересе других држава.

Бугарска влада никако није прихватала овакве Пашићеве ставове, сматрајући да Уговор важи и да га Срби морају испунити. Штавише, бугарска влада је заузела став да Србија није имала права ни на какву надокнаду, већ је морала да уступи освојене земље које су насељене Бугарима. Аргументи бугарске владе били су супротни Пашићевим. Она се позивала на накнадни споразум између главних генералштабова Србије и Бугарске по коме није била дужна дати 100.000 војника за Вардарско

³⁵ АС, МИД, ПО, р. 393, VIII/106 - 1913.

³⁶ АС, Стенографске белешке Народне скупштине Краљевине Србије, XXXI редовна седница, Београд, 15. мај 1913. године, 518;

војиште, већ само једну дивизију, што је и учинила. А слање српских трупа у Тракију сматрала је природом обавезе из Уговора јер је Бугарска Тракијско војиште процењивала важнијим у односу на Вардарско, које је за њу било споредно. Као аргумент истицала је и то да је бугарска војска на Тракијском војишту уништила главну турску силу, а на Македонском су слабе турске трупе против себе имале српску, грчку и црногорску војску. Влада Бугарске оптуживала је Србију да је одлуку да се одрекне Јадрана донела без знања осталих савезника. Притом, објашњавала је да губитак Јадрана за Србију има исту цену као и губитак Силистрије, Чаталце и Мраморног мора за Бугаре. По мишљењу бугарске владе, политичка сврха рату није било освајање, већ ослобођење бугарских и српских сународника од турског ропства. Бугари и овом приликом нису пропустили да истакну како је Македонија за Бугаре „део животног организма и колевка бугарске културе“. У одговору бугарске владе стајало је и да су Бугари за слободу у Македонији водили борбу која их је стајала већих жртава него што су Србију стале жртве које је поднела за заузеће Македоније. Ако је и уступила део Македоније назвавши га спорним, Бугарска је то учинила у интересу браће своје, желећи да учини крај њиховим патњама под Турцима. Због ових разлога, Бугарска је одбијала ревизију уговора.³⁷

Овакву тезу касније је Бугарска развила до пропагандног савршенства у Старој Србији, а посебно у правој Македонији, убеђујући тамошње становништво да је Краљевина Србија окупатор у тим крајева.

Влада Бугарске је тражила испуњење уговорних одредаба, позивајући се на правило да су уговарачи дужни да уговорне обавезе испуне у потпуности. Србија је признавала ово право, али се и позивала на правило *rebus sic stantibus*, којим се ово право кориговало. Српска влада је истицала да ако се прилике у току догађаја или обртом догађаја измене, онда се морају и уговори изменити. Тачно извођење уговорних обавеза не може се тражити у случајевима где су се односи изменили у корист једне стране и очигледно на штету друге. Српска влада је сматрала да су се у овом случају односи изменили у корист Бугарске, и то добрим делом учешћем Србије која за то формално није била обавезна, него је то учинила на бугарски захтев и учествовала добровољно, имајући пред собом опште интересе савезника.³⁸

У разјашњавању овог питања, важно је и мишљење Стојана Рибарца, представника опозиције у Скупштини Краљевине Србије, који је са приличном разумношћу објашњавао целу ситуацију. Рибарац је сматрао да је крива Влада Краљевине што је пропустила да током рата тражи ревизију

³⁷ „Иностранци“, (Јовановић С.), „Деоба заузетих територија“, *Српски књижевни гласник*, књ. XXX, бр. 12, 16. јун 1913. године, Београд 1913, 950-953.

³⁸ «Иностранци», „Предаја Скадра – Српско-бугарски спор“, *Српски књижевни гласник*, књ. XXX, бр. 9, 1. мај 1913. године, Београд 1913, 702-707.

Уговора, него је довела земљу пред тешке компликације. Он је правилно приметио да би опстанак Србије био угрожен у потпуности уколико би се допустило стварање Велике Бугарске, која би прекинула српску границу са Грчком и која би се граничила са новом албанском државом. Рибарац је на крају цитирао Бизмарка, по коме један међународни уговор има стварну вредност само док свака страна уговорница налази интереса да при њему остане – та формула није цинизам него израз најдубљег познавања живота једне државе. Рибарац је с пуним правом питао зашто Влада Краљевине није захтевала обостране констатације измена у Уговору које су се десиле у току рата са Турцима? Зашто није потврдила право Србије када је оно фактички постало? Зашто је указала необавезну помоћ Бугарима на Једрену? И када је извршила ту помоћ, зашто није тражила накнаду за Србију? Када је Стојан Данев изјавио да Бугарска није обавезна подржати захтеве Србије у питању Јадранског приморја, зашто је Пашић пропустио да потврди право Србије које је она стекла изменом Уговора и да Бугарску упуту на дужност коју је она по Уговору имала према Србији да је брани по питању Приморја и Албаније?³⁹

Бугарска влада не само да је одбила српски предлог ревизије уговора, већ је после окончане Лондонске конференције од Србије и Грчке захтевала сву територију од линије Енос-Мидија, па до Охридског језера. По предлогу Бугарске, нова граница према Србији требало је да иде од Егри (Криве) Паланке до Охридског језера, где би места Егри Паланка, Кратово, Кочане, Штип, Велес, Прилеп, Крушево, Дебар, Битољ и Охрид припали Бугарима. По истом предлогу, граница са Грчком ишла би јужно од Касторије, па на исток, тако да би места Корица, Касторија, Лерин, Воден, Караферија и Солун остала Бугарској.⁴⁰ Било је јасно да Бугари неће попустити и да ће све учинити не би ли остварили стару идеју Велике Бугарске од које никада нису одустајали. Остале балканске државе су прозреле бугарске намере. Грчка, посебно угрожена идејом Велике Бугарске, припремала се да спречи овакве планове бугарских политичара. Грци су због тога још у фебруару 1913. године предузели прве кораке ка приближавању Србији, како би одржали равнотежу према Бугарској и спречила њене претеране претензије.⁴¹

Румунски став био је да никако не треба пустити Бугаре преко Вардара и да им не треба дати да се граниче са Албанијом. Румунска влада је

³⁹ АС, Стенографске белешке Народне скупштине Краљевине Србије, XXXII редовна седница, Београд, 16. мај 1913. године, 526-527.

⁴⁰ „Иностранци“ (Јовановић С.), „Мир–Српско-бугарски спор“, *Српски књижевни гласник*, књ. XXX, бр. 11, 1. јун 1913. године, Београд 1913, 871-872.

⁴¹ АС, МИД, ПО, р. 393, VIII/110 – 1913; Дејан Антић, „Поглед на српско-бугарске односе с краја XIX и почетка XX века“, *Годишњак Педагошког факултета у Врању*, књ. VII (2016), Врање 2016, 61.

сматрала да треба учинити све за границу Србије и Грчке. Бугарски краљ Фердинанд је тражио подршку Русије. У Петроград је одмах послао познатог русофила, генерала Ратка Димитријева да лично објасни Русима колика ће штета бити по њихове интересе уколико Бугарска не оствари своје циљеве. Димитријев је требало да убеди Русе да ће њихови интереси бити угрожени уколико се Силистрија уступи Румунији, а Солун Грчкој. Бугари нису пропустили прилику да упозоре Русе да ће Бугарска бити неповратно изгубљена за Русију ако Србији буде уступљено у Македонији било шта више ван Уговора.

Пошто је дошло до спора између балканских савезника, опште мишљење је било да би решење требало потражити у арбитражи руског цара. Ово је посебно плашило Пашића јер је имао богато искуство у српско-бугарско-руским односима и било му је јасно да ништа добро по српске интересе неће бити учињено уколико би коначну одлуку доносио руски цар. Али, као стари и проверени русофил морао је да прихвати арбитражу и пристане на одлуке које би том приликом биле донете. У Бугарској су по том питању постојале две политичке струје око овог питања. Умеренија на челу са Иваном Гешовим залагала се за поштовање споразима из Балканског савеза и прихватање одлука руског цара као арбитра. Друга група на челу са краљем Фердинандом и генералом Михајлом Савовим били су другачијег мишљења. Они су сматрали да је дошао тренутак остваривања идеје Велике Бугарске, осмишљене од стране руске дипломатије још средином 19. века (гроф Игњатијев). Због тога су без икаквог повода напали српску и грчку војску и тако изазвали Други балкански рат.

Своје мишљење о овим догађајима износи и европски историчари који нису никако наклоњени Србији и Србима. Тако Сајмон Сибаг Монтефјоре наводи да је бугарски краљ Фердинанд желео обнову средњовековног Бугарског царства које би обухватало Македонију и Тракију. Колико је далеко ишао може се видети и по томе што је током Балканског рата, у близини Цариграда, покушао да се крунише за цара. Наручио је посебну кочију и царску одору у византијском стилу коју је сам замислио.⁴²

Први балкански рат је по свом значају и последицама далеко озбиљнији догађај него што се до данас веровало. Један од разлога је можда и избијање Великог рата који је у највећој мери бацио сенку на све оно што се претходно дешавало. Међутим, на конференцијама у Лондону 1912/13. године донете су одлуке које су и те како утицале на будућност Балкана, али и Европе. Ослобођење великог простора Европске Турске од стране

⁴² Монтефјоре С, С., Романови 1613-1918, Evro Book, Београд, 2016, 689.

балканских савезника представљало је велико изненађење за европске силе. Протеривање Турске из Европе додатно је узнемирило Европу, посебну Аустроугарску и Русију. Нове границе на Балкану требало је да пресликају моћ и утицај великих сила у међусобним геополитичким комбинацијама. Аустроугарска је успела да победи руски утицај стварањем албанске државе, што је Србија морала да прихвати. Чак ни такав успех није задовољио Беч, па су кренули у дипломатску акцију како би наговорили бугарске представнике да нападну дојучерашње савезник и тако растуре Балкански савез, једно од озбиљнијих дела руске дипломатије на Балкану. Бугарска је због својих мегаломанских тежњи за доминацијом на Балкану напала Србију и Грчку и тако изазвала Други балкански рат.

Необјављени извори:

Архив Србије
Министарство иностраних дела: Политичко одељење
Стенографске белешке Народне скупштине Краљевине Србије, XXXI и XXXII редовна седница

Литература:

Антић Дејан, „Балкански ратови 1912/1913. године кроз призму српско-бугарских односа“, *Тематски зборник радова: Историографија и савремено друштво*, Ниш 2014, 20-34.

Антић Дејан, „Поглед на српско-бугарске односе с краја XIX и почетка XX века“, *Годишњак Педагошког факултета у Врању*, књ. VII (2016), Врање 2016, 55-67.

Богдановић Димитрије, *Књига о Косову*, САНУ, Београд 1985.

Ђорђевић Димитрије, *Издазак Србије на Јадранско море и Конференција амбасадора у Лондону 1912*, Граф. Предузеће Слободан Јовић, Београд 1956.

„Инострани“, (Јовановић С.), „Деоба заузетих територија“, *Српски књижевни гласник*, књ. XXX, бр. 12, 16. јун 1913. године, Београд 1913, 950-953.

„Инострани“, „Предаја Скадра – Српско-бугарски спор“, *Српски књижевни гласник*, књ. XXX, бр. 9, 1. мај 1913. године, Београд 1913, 702-707.

„Инострани“ (Јовановић С.), „Мир–Српско-бугарски спор“, *Српски књижевни гласник*, књ. XXX, бр. 11, 1. јун 1913. године, Београд 1913, 871-872.

Пржић Илија, *Спољашња политика Србије*, Политика, Београд 1939.

Тодоров Коста., *Политичка историја савремене Бугарске*, Штампарија Слога, Београд 1935.

Јелинић Ђорђе., *Нова Србија и Југославија*, Државна штампарија Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Београд 1923.

Толева Теодора., *Утицај Аустроугарске империје на стварање албанске нације – 1896-1908*, Филип Вишњић, Институт за европске студије, Београд 2018.

Монтефјоре Сибег, Сајмон., *Романови 1613-1918*, Еуро Book, Београд, 2016.

Штампа:

Српске новине бр. 165 од 30 јула 1913. године.

Summary

Vladimir Vučković

THE LONDON CONFERENCE, THE CREATION OF THE ALBANIAN STATE IN 1912 AND THE RELATIONS OF THE BALKAN ALLIES

The First Balkan War was by its significance and consequences a far more serious event than it was believed up until today. One of the reasons for this could be the start of the Great War which to the largest extent cast a shadow on everything that came before it. However, at conferences in London in 1912/13, decisions were made that would greatly impact the future of the Balkans and Europe as well. The liberation of the great area of European Turkey by Balkan allies came as a big surprise to European forces. The banishment of Turks from Europe further disturbed Europe, especially Austro-Hungary and Russia. The new borders in the Balkans were supposed to reflect the power and influence of great powers in their geopolitical combinations. Austro-Hungary managed to defeat Russian influence by creating the Albanian state, which Serbia had to accept. Even such a success did not satisfy Vienna, so they embarked on diplomatic action to persuade Bulgarian representatives to attack former allies and thus break up the Balkan alliance, one of the more serious works of Russian diplomacy in the Balkans. Due to their megalomaniacal aspirations for dominance in the Balkans, Bulgaria attacked Serbia and Greece and thus caused the second Balkan War.